

'שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון...' — רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו תקנת השבין (עמ' 55-58) האריך לבאר מפני מה נקטו רז"ל בכמה מקומות שם זה כדוגמא — 'יוסף בן שמעון'. ולא נקטו ראובן בן יעקב, כבשאר מקומות שנקטו ראובן שמעון, הראשונים בשבטי ישראל. ורחוק לומר ששם זה היה שכיח ביניהם הרבה, כי כמדומה — כתב — אדרבה, שם זה לא היה מצוי. והראה שהשם 'שמעון' היה מצוי רק בארץ ישראל, ואילו 'יוסף' מצוי באמוראי בבל ולא באמוראי ארץ ישראל. וכל דברי חז"ל לא באו במקרה ושלא בדקדוק. ואפילו במקום שנקטו למשל המורגל, יש בו טעם נעלם גם כן, וכל שכן במקום שנקטו משל שאינו מורגל'. (כך שיטתו של רבנו הכהן בכל מקום, לדקדק בלשונות חכמים ובשיחתם, להראות נכוחה מעמקי הענינים הטמונים בהם). מקוצר המקום והדעת לא נביא כאן את כל אריכות דבריו, שהם מכבשונו של עולם (עיקרי הדברים בנויים על דברי רבו, רמ"י מאיזביצא זצ"ל). אולם תורף הדברים מבוסס על שני ענינים; — הענין הראשון: יוסף ושמעון מהווים שני הפכים, [וזהו פשר הדבר ששמעון היה העיקר במכירת יוסף, וגם יוסף בחר לאסור את שמעון בדוקא]. בשבטו של שמעון, היה למראית העין החסרון הגדול שבכל שבטי ישראל, במעשה זמרי ועוד. ובירורו, כלומר הגילוי שחסרון זה אינו אלא למראית העין, ולאמיתו של דבר הוא דוקא הקל ביותר, נעשה על ידי מידתו של יוסף, שהוא המוגדר ביותר בפגמים אלו שנתגלו בשמעון. והענין השני: הבנים הם המבררים את האבות, ועל ידם נגלים מעמקי לב האבות (ע' רמב"ן — נצבים, עה"פ פ'ן יש בכס'. וע"ע צדקת הצדיק קעב). ולכן הבירור והתיקון השלם יהיה בבחינת 'יוסף בן שמעון' — היינו הבן יגלה את מעמקי נפש האב, כאשר יהיה הבן בבחינה ההפכית והמנוגדת ביותר. ועל כן, כיון שזהו עיקר ענינו של 'בן' — בירור מולידי, לכך מצאו חז"ל לקרוא לסתם בן, על דרך משל 'יוסף בן שמעון'. יש להעיר מהתוספתא בקדושין (ב, ב) שהובא 'יוסף' ו'שמעון' בדוגמא לאדם אחד שקרוי בשני שמות, ע"ש. [ובספר אמת ליעקב (קדושין מט): באר דברי התוספתא, שנקרא אצל חלק 'יוסף' ואצל אחרים 'שמעון']. ואולם אין הדברים סותרים לנאמר לעיל, כי יש לומר שעל שם האב נקרא 'שמעון', כפי שמצוי בעדות מסוימות, לקרוא לאדם בנוסף לשמו, על שם אבי המשפחה. וע"ע פרי צדיק — קרה, ח.

'(ע"ב) אמר ליה רב חסדא לרבה: פוק עיין בה דלאורתא בעי לה רב הונא מינך. נפק דק ואשכח...'

— כיוצא בזה ביבמות סא: ובגטין כז (ובמקבילות בב"מ יח כ).

[ולא רבו המובהק בלבד, רב הונא, היה מברר אצל רבה תלמידו ספקות ובעיות, על כי היה 'עוקר הרים' (סוף הוריות), אלא אף מצינו (בב"מ פו) ששאלו את רבה מן השמים להכריע בפלוגתא דקוב"ה ופמליא של מעלה].

דף קעג

'ואי בעית אימא דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי...' — אבל אם אין אותיות נקנות במסירה לבדה, אינו נאמן לומר קניתי את האותיות בשטר ואבד ממני, אלא

צריך להביא את שטרו. [גם אינו נאמן לומר קניתי ב'אגב קרקע' או קבלתי במתנת שכיב מרע — כי דרכם להיקנות בשטר. ויש אומרים שאין מועיל 'אגב' לקנית שטרות דעלמא — עתוס' יבמות קטז, ועוד] — כן היא שיטת הר"י, רמב"ן, רא"ש, רשב"א, ריטב"א, ר"ן ונמו"י.

[לפי זה היה יכול לדהות הראיה מן הברייתא 'אחד מן האחין...' שתנא זה סובר אותיות נקנות בכתיבה ומסירה, ולכך עליו להביא ראיה. קובץ שעורים].

ואולם ר"י בן מגאש (מובא ברא"ש) כתב שלרוב האומר 'אין צריך להביא ראיה', אפילו לדעה המצריכה כתיבה ומסירה, יכול לומר שטר היה לי ואבד. ויש סוברים שאם טען שקנה ב'אגב' או במתנת שכיב מרע — נאמן (ראב"ד. ערשב"א). וכן היא שיטת הרמב"ם תלמידו. (נחלות ט, י).

ואף על פי שלענין הנייר עצמו, הרי הוא בחזקתו ונאמן לטעון עליו שהוא שייך לו, כדין שאר חזקת מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר — אעפ"כ לענין מוחזקות בחוב, כל שניתן להסתפק שמה השטר מופקד אצלו ואינו שלו, לא יוכל להוציא את חובו מהלוה (ר"י בתוס' יבמות קטז. ד"ה אותיות. והרשב"א כאן פרש ששונה שטר משאר מטלטלין, לפי שהקונה מעמיד עליו עדים בקנייתו לסלק את המערערים, ולכך כל שאינו מביא עדים סובר תנא דברייתא שיש לחוש שמה אינו שלו. וע"ע אילת השחר; הר צבי).

'אלא מעתה שדי מכורה לך — שדה גדולה מכורה לוי? שדה שיש לי מכורה לך — כל שדותיו מכורין לוי?' — משמע ששדה אחת על כל פנים מכורה, ואף על פי שלא סיים שום שדה, ואין יכול לדהותו על כל שדה ושדה. 'וזה שלא כדעת מקצת מן הגדולים' (רשב"א. וכבר האריכו בדעת הרמב"ם שמכירת דבר דבר שאינו מסיים אינה מכירה).

'ע"ב (ב) 'וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הערב לאשה בכתובתה...' — כלומר, כשם שבדין הראשון מיקל רשב"ג על הערב, כך הערב לאשה בכתובתה אינו חייב אלא אם בעלה ידירנה הנאה (נמוקי יוסף).

'מנין לערב שמשמעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו...' — שיטת תלמוד דידן בכמה מקומות, שניתן ללמוד הלכות ממקראות שקודם מתן תורה (ע"ע: מועד קטן ה; פרד"א יז). ואולם מדברי הירושלמי במקום אחד נראה שאין למדים (כמו שהביאו התוס' במו"ק כ.). ע' בזה בשו"ת דובב מישרים ח"א יט. וראה עוד במובא לעיל קכ.

'אמר ליה רב אשי לאמימר: הא מעשים בכל יום דאסמכתא לא קניא וערב משמעבד?' — לכאורה יכול היה להקשות יותר, מן הכתוב עצמו שמבואר שערב משמעבד? ויש לומר (עפ"י השיטות) שהדין שאסמכתא אינה קונה — מדרבנן הוא, אבל מדין תורה מועילה, שכיון שנקבע שיש תוקף לדבריו, שוב גמר ומקני. אלא שראו חז"ל שעל כל פנים אינו מקנה ברצון גמור, על כן סובר ר' יהודה שהפקיעו חכמים קנין אסמכתא, כדי שלא יקנה אדם מחברו כי אם מרצון גמור. [בדמיון מה לדברי ר' יוחנן (בב"מ קיז): שרבי יהודה סובר שאסור להנות מחברו כי אם ברצון]. ולכך אין להקשות מן המקרא אלא מ'מעשים בכל יום' (עפ"י שו"ת חתם סופר חו"מ סו ד"ה ונבוא אל השלישית; חשק שלמה — בכונת הב"ח חו"מ קז). עוד יש לתרץ שמהכתובים לא קשה, כי אפשר להעמידם באופנים שאסמכתא מועילה, כבית דין חשוב וכו' (משמרות כהונה).

'הא מעשים בכל יום דאסמכתא לא קניא וערב משתעבד? אלא אמר רב אשי: בההוא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה' — יש שבארו שלעצם חיובו של הערב אין צורך בפעולת קנין, כי התחייבותו לבדה מחייבתו ללא קנין, או שהקנין נעשה בעצם מסירת הממון ללוה, ומה שצריכים לסברת 'בההיא הנאה' — רק משום שבלא זה הרי היא אסמכתא ואין לו רצון גמור, כי סומך בדעתו שהלה יפרע, ובגלל אותה הנאה גומר ומשעבד נפשו בהחלט, אך אין כאן 'מעשה קנין' בההיא הנאה. ובוזה יישבו כמה שאלות (וע"ע בפוסקים קכד, ד ה). עפ"י חזון איש חו"מ לקוטים י, א; חדושי הגרנ"ט — קדושין, קג. וע"ע באילת השחר.

יש שכתבו שלפי המסקנא שני דינים יש, החלוקים ביסודם: דין 'ערב' המתחייב 'בההיא הנאה...!', ודין 'קבלן' הנלמד מקרא דיהודה, ואינו מצד אותה סברה. ע' בספר אמת ליעקב כאן; שיעורי ר' שמואל — קדושין ז. אות קב. וע"ע בקובץ שעורים כאן, אות תרמו. עוד בגדר חיוב 'ערב' — ע' באריכות בקהלות יעקב קדושין יב.

דף קעד

'כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו — הלכה כמותו' — לפי שהלכות קצובות [כלומר, פסוקות] היה אומר מפי בית דינו (ירושלמי, עפ"י יד מלאכי שו). אמנם כלל זה שאמר ר' יוחנן אינו מוסכם על הכל (ע' בסוגיא דלעיל קלג: וברשב"ם; ב"מ לח: סנהדרין לא. וע' בספר הליכות עולם שער ה פרק א וביבין שמועה שם). וכתבו כמה מהראשונים שאין להסתמך על כלל זה בכל מקום אלא כאשר יש ראייה או שמסתבר טעמו (ערי"ף ורא"ש כאן ופ"ה דב"ק; ראשונים ב"מ קיד; שו"ת הרשב"א ח"א מ. וכן כתבו כמה אחרונים שהרמב"ם לא נקט כלל זה בהחלט. ע' תוי"ט ערובין ז, ח; הגהות הגר"א ב"מ סט. וראה באריכות בספר יד מלאכי שו; שדי חמד ח"ג עמ' 303–299 וע"ש להלן פרטים שונים אודות כלל זה. וראה עוד במצוין בספר אור הישר כאן ובספר נפש חיה (לר"ר מרגליות) ע, ג ובשאלות ותשובות לסיכום לעיל קלו–קלח ובב"מ לח).

'ולא היא, לא מיפטר לוח מיניה דמלוה עד שישא ויתן ביד' — וכל זה מדובר כאשר הלווה בא בדברים עם המלוה שילוהו, אבל אם לא דבר הלווה עם המלוה מאומה, אלא בא זה ואמר לו הלוה מעות לפלוני ואני ערב / קבלן — אפילו נתן ללווה מיד ליד, אין לו למלוה על הלוה כלום אלא על הערב (הרא"ש).

'סלקיה רב חנין בריה דרב יבא... — סילקו מן הדיינות (ע' רבנו גרשום; נמוקי יוסף). מכאן משמע שדיין שפסק לרדת לנכסי הלווה טרם תבעו בדין, הרי הוא טועה בדבר משנה וחוזר (ריטב"א). בספר אילת השחר נסתפק בכל דיין שטעה בדבר משנה, שאינו מפורסם כתלמיד חכם — האם מסלקים אותו מתפקידו. וכבר נשאל על כך בתשב"ץ (ח"ב ט), והסיק להכריע שאפילו אינו חכם מפורסם, וטעותו נובעת מחמת שאינו זהיר בתלמודו, אין לפסלו אלא מלדון יחידי כדין 'דיין המומחה לרבים'. ולכאורה נראה שאף במעשה שלפנינו מדובר שדן יחידי, שכן משמע מדנקטו לשון יחיד [כדוגמת סנהדרין ו. שהוכיחו מ'דן

בגט אינם אלא מפני תיקון העולם (כן כתב רשב"ם. ויש אומרים שלר"א גט ללא זמן פסול).
 אבא שאול אומר: אם כתוב בו 'גרשתיה היום' — כשר אפילו ללא ציון הזמן.
 א. מרשב"ם משמע שלאבא שאול אין כשר ללא 'היום' כי אין הוכחה שרוצה שיחול הגט משעת
 נתינתו. והתוס' חולקים וסוברים שאין צריך 'מהיום' אלא כשמתנה בגט 'אם ימות' או
 'כשימות' — שאז צריך להוכיח שמגרשה מעכשיו, אבל בלאו הכי אין צריך.
 ב. להלכה, גט שאין בו זמן לא תנשא בו. ואם נישאת — לא תצא אפילו אין לה בנים (אה"ע
 קכו, א). ואם כתב 'היום גרשתיה' — כשר כאילו נכתב הזמן (שם ז). ומשמע אפילו לא נכתב
 שום תאריך. ובשלטי הגבורים (פ"ב דגטין) כתב: דוקא כשנתברר על פי עדי מסירה שהיום
 זמנו. ולא משמע כן בפוסקים (בית שמואל סק"ג. עוד הקשה על הש"ג מהשוואת סוגיתנו לשטר שכתוב
 בו 'ממך', והרי אם צריך בירור בגט הכא נמי יצטרך המלוה בירור שהוא המלוה. ולא הבנתי הקושיא, הלא זו
 היא דחיית אביי, דלמא כר"א ס"ל דעדי מסירה כרתי. ואף אם לפי האמת 'ממך' כשר ללא בירור, היינו משום
 דלא חיישינן לנפילה, אבל י"ל שזמן בגט צריך בירור, ודחיית אביי עומדת למסקנא).

דף קעג

- ש. שני 'יוסף בן שמעון' הדריים בעיר אחת — מה דינם במקרים הבאים:
- א. אחד מהם הוציא שטר חוב על חברו.
 - ב. אדם אחר הוציא שטר חוב כנגד אחד מהם.
 - ג. אחד מהם הוציא שטר חוב על אחר.
 - ד. שניהם הוציאו שטר חוב על אחר, וביד אותו אדם נמצא שובר אחד המעיד שחובו ל'יוסף בן שמעון' פרוע.
- א. לסתם מתניתין, שני 'יוסף בן שמעון', אין אחד מהם יכול להוציא שטר חוב על חברו. הטעם מבואר
 בגמרא, שאעפ"י שאין חוששים שנפל מזה ומצאו חברו, שמא ביקש זה שיכתבו לו שטר כאילו הוא הלווה,
 וכאותה ששנינו כותבים שטר ללווה אעפ"י שאין מלוה עמו. וחזר והוציאו על חברו כאילו הוא המלוה.
 כיצד יעשו? — ישלשו (— יוסיפו שמות אבי אביהם). ואם היו משולשים — יכתבו סימן (כגון יוסף בן שמעון
 גויץ או לבן או גיחור, לזה מיוסף ב"ש שהוא ארוך או שחור. רשב"ם). היו שוים בסימניהם — יכתבו 'כהן'.
 היו שניהם כהנים או ישראלים — יכתבו דורות (— דור רביעי למעלה).
 בברייתא אחת שנינו שמוציאים שטר חוב זה על זה. ופרשו שאותו תנא סבר אין כותבים שטר ללווה עד
 שיהא המלוה עמו, ומסתמא שניהם היו נוכחים בכתביהם ולא הקפידו אהרדי, הלכך אין לחוש לרמאות.
- ב. המוציא שטר חוב על 'יוסף בן שמעון' ויש אדם נוסף באותו מקום שקרוי כן, ואין ידוע מתוך השטר מי
 הוא הלווה (וגם העדים אינם מזהים אותו. פוסקים) — אינו יכול לגבות בו, שדוחהו אצל חברו.
 לקחו שניהם נכס בשותפות או אחד מהם לקח מחברו, האם בעל חוב גובה אותו — נתבאר בבכורות מח.
- ג. דייקו ממשנתנו ששני 'יוסף בן שמעון' הדריים בעיר, יכול כל אחד מהם להוציא שטר על אחרים, ואין
 הלווה רשאי לדחותו לומר לא ממך לויתי אלא מחברך. ואילו בברייתא אמרו שאין מוציאים.
 ופרשו בגמרא מחלוקת התנאים; לדברי הכל אין חוששים לנפילה מיחיד, אלא נחלקו בשאלה האם אותיות
 נקנות במסירה, כי אז התופס בשטר קנה את החוב בקבלת השטר, או אין נקנות במסירה הלכך חוששים

שמא אין החוב שלו. או אפשר שלדברי הכל נקנה החוב במסירת השטר, רק נחלקו האם התופס בשטר צריך להוכיח שנמסר לו ואינו כפקדון בידו וכדו', או אין צריך להביא ראיה.

א. נחלקו הראשונים להלכה האם אותיות נקנות במסירה [ואפילו היה כתוב בשטר אדם אחר, אם מסרו לחברו לשם קנין — קנאו. ולדברי רבא אף בזה אין צריך להביא ראיה שקנהו. ערשב"ם], אם לאו.

ונפסק בשו"ע (מט,ז) שזה שהשטר בידו יכול לגבות בו.

ב. אם כתב 'יוסף בן שמעון' חברו הרשאה לזה התפוס בשטר, לדברי הכל יכול התופס לגבות בו (ערשב"ם).

ד. נמצא שובר ביד הלווה שפרע את חובו ל'יוסף בן שמעון' — שטרות שניהם פרועים.

אם יכתבו הרשאה זה לזה — יוכלו לגבות את החוב הקטן שביניהם. אבל אם יטען שפרע את שניהם וכתב שובר אחד להראותו לכל אחד מהם שיבוא — טענתו טענה ולא תועיל (ההרשאה (עפ"י רשב"ם ו"פ)).

שא. מה הדין במקרים הבאים?

א. האומר לבנו 'שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזהו'.

ב. האומר לחברו 'שטר לך בידי — פרוע' ויש לו כמה שטרות; 'חוב לך בידי — פרוע'.

ג. 'שדי מכורה לך'; 'שדה שיש לי מכורה לך' — ויש לו כמה שדות.

א. 'שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע אי זה הוא' — שטרות כולם פרועים. היו לאחד כמה שטרות — הגדול פרוע והקטן אינו פרוע, מפני הספק.

ב. אמר רבא: 'שטר לך בידי, פרוע' — הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. 'חוב לך בידי פרוע' — שטרות כולם פרועים, כי אפשר לפרש 'חוב' על כל השטרות.

ג. 'שדי מכורה לך'; 'שדה שיש לי מכורה לך' — יד הלוקח על התחתונה, ואין מכורה לו אלא שדה קטנה.

שב. כיצד הוא סדר גביית החוב מן הערב או הקבלן (= מקבל על עצמו לפרוע חוב חברו), באופנים הבאים:

א. ערב סתם.

ב. התנה המלוה מראש: על מנת שאפרע ממי שארצה, מהלווה או מהערב.

ג. קבלן.

ד. קבלן שנשא ונתן ביד.

סדר הגביה מן הערב / הקבלן כך הוא:

א. ערב סתם — אין למלוה להפרע מן הערב תחילה [שלא כדין הפרסים], גם אם אין נכסים ביד הלווה (פירוש, אין לו קרקעות ידועות. ולכך לא יפרע מן הערב, כי אולי יפרע לו הלווה מטלטלין. רבנו תם). אלא יתבע תחילה את הלווה לדין (גם אם הוא רחוק, ימתין לו או ילך למקומו לתובעו. ר"ת), ורק כאשר בית דין יפסוק שחייב לשלם והלה אינו נשמע לב"ד או שאין לו ממה להפרע או שממאן לבוא לבית דין (רשב"ם), וכל שכן אם מת הלווה או ברח — רק אז גובים מן הערב.

לדברי רבה ורב יוסף, כל שהלווה נמצא לפנינו, לא יפרע כלל מן הערב (גם אם הלווה מסרב לשלם או שאין לו) — שלא התחייב הערב אלא להעמיד לו אדם בדין, וכגון שהלווה מת או ברח, אז חייב הערב. ואולם רב נחמן הסיק שלא כדבריהם (והלכה כמותו בדינים).
מכר הלווה נכסיו — גובה המלוה מן הלקוחות תחילה ולא מן הערב (ראשונים).

ב. התנה 'על מנת שאפרע ממי שארצה' — אם יש נכסים (— קרקעות ידועות) ללווה, לא ייפרע מן הערב. ואם לאו — אינו צריך להמתין ללווה ולטרוח אחריו לדון עמו אלא יכול להפרע מן הערב (ואם ירצה ייפרע מן הלווה. ר"ת).

התנה בפירוש עם הערב לגבות ממנו תחילה — מחלוקת הראשונים האם יש תוקף לתנאי זה ככל תנאי בדבר שבממון, או שמא פטומי מילי בעלמא הוא.

ג. דין קבלן; אף על פי שיש נכסים ללווה, יפרע מן הקבלן (אם ירצה. רשב"ם). ורשב"ג חולק וסובר שאם יש נכסים ללווה, לא יפרע מהקבלן. ואין הלכה כרשב"ג בהלכה זו (רבה בר נחנה בשם רבי יוחנן).
אם הלווה רוצה לפורעו, אי אפשר לתבוע מן הקבלן. וכן אם אין ללווה אלא זיבורית, א"א לגבות מן הקבלן אלא זיבורית (רשב"א).

ד. נשא ונתן ביד — יפרע מן הערב ולא מן הלווה.
לא נמצאו נכסים לקבלן — חוזר ללווה מדין 'שעבודא דרבי נתן' (ר"ת וש"פ).

לווה שמת והניח יתומים קטנים — נחלקו הראשונים האם גובה מן הערב או הקבלן.

דף קעד

שג. מהן לשונות קבלת ערבות ומהן לשונות קבלנות?

אמר רב הונא: 'הלווה ואני ערב / ואני חייב / ואני פורע / ואני נותן' — כולן לשונות ערבות הן. 'תן לו ואני קבלן / ואני חייב / ואני פורע / ואני נותן' — לשונות קבלנות.
'תן לו ואני ערב' — לשון ערבות. 'הלווה ואני קבלן' — לשון קבלנות (ר' יצחק).
לדברי רב חסדא, כולן לשון קבלנות הן מלבד 'הלווה ואני ערב'.
ורבא אמר להפך: כולן לשון ערבות, מלבד 'תן לו ואני נותן'.
וכן 'תן לו ואני קבלן' — לשון קבלנות (רשב"ם [ורשב"א]; רמ"א). ואין כן דעת הרמב"ם (וכ"ה בשו"ע קכט, יח).

מר בר אמימר אמר בשם אביו שהאומר 'תן לו ואני נותן' — אין למלוה על הלווה כלום. ודחו זאת, שאינו נפטר אלא בשנשא ונתן ביד.

- א. הלכה כרבא, שהוא אחרון (רשב"ם ותוס' וש"פ).
- ב. שטר שכתוב בו 'פלוגי קבלן' — הרי זו לשון קבלנות (ר"י ועוד).
- ג. כל זה מדובר כשהלווה והמלווה באו בדברים ביניהם, אבל אם הערב בלבד דיבר עם המלווה שילוח לפלוני — אין לו על הלווה כלום (רא"ש).